

ГЛАВА ПРВА

РАМ

*„Није тешко кад бију,
тешко је кад чекаш.*

Гледаш и чекаш, ња боли унајријед.

Боли и њосле, али је њо лакше”

Тврђава, Меша Селимовић

Сива измаглица дизала се над пејзажом окупаним у бело, на читавој југозападној страни, докле год би досезао поглед бачен са каменних зидина древне тврђаве. Додуше, зидине са којих је крупни човек обучен у црно, са невероватном справом у рукама, проматрао ту измаглицу, нису биле баш толико древне. Камени испуст ширине једног метра, поплочан дрвеним талпама, био је део такозваног *јрвої јрсїена одбране*, подигнутог пре неколико деценија, рукама оних, којима тада, свеједно, није помогао. Једноставно, било их је мало, а зид, ма како дебео и висок, не може да брани сам себе. Оно што су његови градитељи, тада једино могли да ураде, било је да се повуку стотинак метара северно, иза оних зидова који су заиста припадали древном Раму и да ту, за кратко, одложе свој усуд. Нису га дуго чекали. Било их је мало.

То је било некада. Давна историја. Вредна помена још само у причама и песмама, испрличаним и испеваним поред ватри, за богатим трпезама. Прича, које су се препричавале уз пуне врчеве и у којима је свако китио своје подвиге, толико давне да не постоји сећање да ли је у њима уопште учествовао. Али таква историја и таква сећања данас нису била ни од какве користи. Барем не за ово што је Рам чекало.

Свакако, опсада је било и у последњих неколико деценија, али су се увек завршавале неславно по „опседаче”, којих је било недовољно да угрозе чак и тај Први прстен. И битака је било, мада су више личиле на кавге него на праве битке, а тврђава је опстајала са мање или више крви на својим каменим зидинама. Али сада... ово може бити нешто сасвим другачије, знао је Бран док је гледао кроз свој далекозор покушавајући да пробије ону измаглицу испред себе. Али ни то у шта је гледао, није била измаглица.

Бран Сила, капетана Рама, био је човек који је одавно превалио четрдесету. Деловао је и старије, што се могло видети по његовој краткој пепељастој коси, лицу избразданом борама и покојим ожиљком. У његовим рукама налазила се дугачка цев, састављена из неколико сегмената, сваког ширег од претходног. Последњи се завршавао испупченим, увеличавајућим стаклом. Кроз њега је Бран могао да види далеко испред свог Првог прстена. Неколико стотина метара брежуљака и равница, стопиле су се у јединствену белину, од које су, ако се дуго гледа, могле да заболу очи. Око, које је наслонио на почетак свог *једногледа* напрезало се и мрштило, док су црне тетовиране лиције под кожом играле у истом ритму.

– Проклети дим... Потпалили су толико ватри да се ништа не може видети!

– То је неко влажно грање... или нешто слично. Споро гори, али јако дими... Створили су праву димну завесу.

– Ма немој ми рећи, Брзотрче! Да ми ниси објаснио узрок, сам никада не бих погодио.

Бран је спустио црну цев са ока и заједљиво погледао свога водника. Овај је стајао тик поред њега, на малој осматрачници и пиљио у густу дим, који се вио са десетина гомилица наспрам њих. Било је потпуно јасно да су оне сачињене од јеловог и боровог грања, можда влажног сена, које је запаљено да би произвело густе облаке, попут баријере, коју ни Бранов далекозор није могао да пробије. На водниковом лицу појави се неки грч, а потом посрамљеност.

– Проклетиње мисле да се сакрију! Шта има да се крију... Сад су ту... и они и ми – то рече поново се окрећући ка призору задимљеног

хоризонта, стављајући справу назад на око и заборављајући потчињеног, који се више није усуђивао да било шта проговори.

Из белих праменова који су се вили свуда унаоколо, каткад би изронила која прилика у упадљиво црвеној одећи, проминула попут утваре, па се поново губила у измаглици. Чули су се повици и псовке, њиска коња и познато звецкање челика, ударци секира по хладном и тврдом дрвету, резање тестера. Мноштво звукова. Превише, ако се Бран питао. Али није. Осим тога, знао је да ће овај дан доћи. Већ су га и предуго ишчекивали са помешаним нестрпљењем и грозницом, што се јавља у таквим тренуцима. Сада је коначно ту и све ће бити лакше. Макар на његовом срцу, јер истини за вољу, његовим људима и њему уопште неће бити лако да одоле невољи која им беше закуцала на врата.

Као да му је досадило да пиљи у дим испред себе, сада га осећајући и у својим ноздрвама, Бран се нагло окрете од призора и упути оштар поглед по ономе што се налазило између Првог прстена и зидина старог Рама. Било је то велико двориште са неколико камених грађевина разбацаних ту и тамо, највише концентрисаних око другог зида. Углавном ниски и здепасти кућерци. Темељи неких припадали су другим кућама, које су се у прошлости начичкале око старе тврђаве, образујући мало село истог имена. У данима од Последњег рата село је опустело, а његови домови препуштени зубу времена, мало помало, почели су да нестају. Када су се први досељеници, у потрази за сигурним уточиштем појавили, затекли су сасвим мало објеката који су још стајали, проваљених кровова, разбијених прозора и потпуно опустелог покућства.

Новим становницима Рам је био добар само у првом тренутку, када их беше мало, али је та колонија временом нарасла, па није било довољно само поправити порушено (зидине, куле и неколико зграда) да би се људи сместили. Врло брзо су се латили проширења. Зидали су нове објекте, у почетку унутар Рама, а после и на темељима старих сеоских кућа, удаљавајући се све више од зидина. На крају је било потребно омеђити и тај нови простор и припојити га утврђењу, што је све заједно, чинило један нови Рам – већи и моћнији.

Тако је настао Први прстен – зид висок четири метра, са неколико мањих испуста у виду облик кула са платформама, које су служиле за осматрање. У свом средњем делу, дугачком педесетак метара, зид беше дебео довољно да су се по њему могли кретати стражари. Лево и десно одатле, његова ширина била је мала, па су дограђене дрвене платформе како би се осигурало присуство браниоца целом дужином. Тако је било на свим странама сем на северу. Север Рама бранила је река.

Овог дана, изузетак је чинило то што се у дворишту између два зида нису налазиле само грађевине. Оно беше дупке пуно. Бран је извео своју комплетну војску и постројио је ту, одмах иза Првог прстена. На зидинама су били стрелци, а доле једни за другима, коњаници и пешадија. Иза последњих људи обучених у црно, стајало је неколико дрвених кула на точковима на којима су запето чекали катапулти, спремни да свој тешки товар пребаце далеко преко зида.

Бран је имао око сто педесет људи на коњима. Њихов грудни оклоп од тврде коже био је ојачан челичним деловима, а на главама им стајаху исти такви шлемови, одбијајући белину зимског дана. Био је поносан на њих. Његов јуришни одред, спреман да самеље противника у дивљем трку. У рукама су држали дугачка копља са бакарним шиљцима, а о појасу по један мач средње дужине. За утврђену одбрану, коњица је често била вишак, али се Рам увек поносио сопственим јуришницима, који би знали да изјашу на капију изван бедема и потеряју своје непријатеље далеко од њих. Сада је Бран био још срећнији што се никада није одрекао привилегије држања коња и вежбања људи спретних у седлу.

Пешаци нису ни издалека изгледали тако моћно и униформисано као коњаници, али то нису били ништа мање храбри и способни људи и на њихове мишице Бран је могао још више да се ослони. Било их је око три стотине, а сада су стајали мирно на свом месту ишчекујући битку, већ осећајући њен мирис у ваздуху. Њихово оружје беше разнолико – мачеви различитих величина, буздовани начичкани челичним закивцима, једноручне и дворучне секире, мања копља широких сечива, па чак и велики ковачки маљеви. Челик је одударео својим

хладним сјајем од њихове црне гардеробе, извучен из корица и жедан непријатељске крви. Вране су волеле да кажу како њихови мачеви пију крв и да стога сами лете ка Хординим војницима што су изабрали црвену боју за своју униформу.

У одбрани утврђења било је још стотину људи са запетим тетивама лукова и самострела, чији ће оштар вид и сигурна рука сада бити потребнији него икада. Њихове стреле полетеће прве ка својим метама и биће потребно много снаге и брзине да би их се одапело што више.

У сву ту војску гледао је сада њихов капетан, заповедник одбране Рама – Бран Сила. Мање-више око пет стотина педесет људи на броју, спремних за битку, можда и највећу у њиховом животу.

Али, ни то није било све.

Бран није заборављао на још један *ирсиен*, који се додуше није тако звао, али је то несумњиво био. Вране су своја најважнија утврђења Рам и Вранград држали на великој реци. Шта више, они су их и освојили баш са те реке, па је било сасвим природно да своју војну силу умногоме темеље на води. У томе су увек били испред Хорде. Можда су имали мање људи од супарничког клана, можда и мање земље, али на води, они су били неприкосновени. Њихове галије контролисале су већи део тока Дунава и Хорда, иако је и сама градила бродове, никада није добила ниједну битку против Врана на том терену. Последњих година супарнички клан мало је пловио дуж Мораве, али је то било више у сврху трговине. Једноставно, они су били копнени ратници, а Вране су војевале једнако добро и на сувом и по води. Из тог разлога њихови градови беху неосвојиви за Хорду.

На мутним водама Дунава, подно зидина Рама, крстарило је осам ратних галија спремних да дочекају све што би та река донела низводно до њих. Бран је од реке најмање страховао, па је најмање људи и оставио за тај задатак. Имао је своје четири галије, које су се покретале снагом двадесет весала у потпалубљу и великих белих једара на којима се вијорио грб клана. Веслачи углавном беху регрути из околних села, које је капетан на брзину успео да скупипре него што су се сељани разбежали. Од њих стотинак, успео је у утробе својих галија

да утера осамдесетак душа, што и није било тако лоше. На свакој палуби било је по двадесет ратника који су баратали луком једнако као и мачем, четири мања катапулта и један шкорпион – велики харпун на прамцу брода, избациван из механизма сличног самострелу који је служио за пробијање трупа противничког брода. Пре два дана, када је стигла порука да је Хорда напустила Маљ, Вранград је у помоћ Раму послао још четири своје галије и Бран је био више него сигуран да му са те стране не прети никаква опасност.

Опасност је стајала иза густог белог дима на северозападу, знао је капетан добро. Зато се и налазио овде на зиду, на Првом прстену, испред све своје копнене силе и стално се враћао далекозору. Док је гледао, молио се боговима да пусте ветар и разагнају огромни облак са њихових непријатеља. Бран је знао, чак и сада када није могао да види, да се са друге стране те непрозирне и смрдљиве завесе, окупила огромна сила. Много већа од ове његове. Много већа од свих које су се икада судариле са његовим зидинама. Она коју је Маљ сакупио годинама баш за овај дан. Није тачно знао колика је. Хиљаду, или чак свих хиљаду и по ратника, колико су доушници процењивали силу Маља, могло се крити иза белог дима, но то је сада било неважно. Њихов број га није плашио и то не само због чињенице да је био прави ратник, који није бежао од боја макар и са непријатељем далеко снажнијим од себе. Нити због тога што је овај дан пре или касније морао доћи, а сасвим сигурно од оног тренутка када је објављено да је рат између кланова почео. Не, све је то било сасвим познато и Бран се одавно помирио са својом судбином. Није осећао страх из још једног разлога. Бран Сила је имао план...

Напад на Рам очекиван је од првог тренутка када је постало извесно да је непријатељство са Хордом обновљено. Од када је стигла прва порука из Вранграда да је Мајдан пао у руке непријатеља и наређење да се по околним селима изврши регрутација ради одбране. Све остале вести које су преко гласника или голубова стизале биле су сувишне. Бран је озбиљно схватио ситуацију и кренуо у припрему одбране. Што се њега тицало, он је Хорду очекивао много раније и чуддио се што им је толико требало да промолу нос из свог Маља. Рам

је увек био први на удару и његова одбрана за Вране била је од прворазредног значаја, јер би пад, сем психолошког ефекта, значио и слободан речни пут ка Вранграду. Када су лоше вести са ратишта почеле да сустижу једна другу, Бран је прекинуо да их дели са потчињенима, схватајући да ће им тиме само ослабити морал, а све што се дешавало негде другде, било у Мајдану или на југу, ионако га се није тицало. Добро је знао одакле му прети права опасност.

Ипак, Рам није био сам. Тврђава је имала савезника. Савезника и сапатника у многим годинама ратова са Хордом. Утврђење јужно од Бранове тврђаве, на дан јахања, звало се Кула. Не тако велико, али опасано јаким зидинама, на благом узвишењу са великом кулом у својој средини, било је седиште војводе Дорјана, кога су остале вође клана, сувише гадљиве и претерано поносне, звале Грбави. Не и Бран. Војвода Дорјан од Куле по Брану није имао никакву ману. Ништа у његовим очима на Дорјану није било криво или грбаво. За Брана, он је био један од ретких који се са правом називао заповедником клана.

Далеко више права на ту титулу носио је он од једног другог војводе, коме је њихов врховни вођа Вертег, пре много година поверио управо Рам на управљање. Овај се поносно шепурио пред осталима, док није схватио какав је поклон примио. Када је увидео да ће уз Рам имати да чува границе територије и поваздан ратује за њега са Хордом, горко се покајао, али није могао назад. Зар да се одрекне титуле? Видомор беше његово име.

Нико није био срећнији од Видомора онога дана када је мир међу клановима потписан и када је наступило ово дугогодишње затишје. Но и томе је дошао крај. Баш када је о рату поново почело да се говори, војвода Видомор нестао је из сопствене утврде, вајкајући се да је преко потребан Вертегу у Вранграду, где мора присуствовати већима и својим *драгоценим* саветима помагати у вођењу рата. Пролазиле су недеље, али се Видомор није вратио у сопствено седиште, а Бран је добро знао зашто. „Проклета кукавица”, праснуо је, не једанпут, пред својим водницима, црвен у лицу од беса. *Зашто и пролазимо овако у райу*, често је помишљао од како је све кренуло. *Сувише смо се уљуљкали у мир, сувише посветили шртовини са банкарима Мајдана*

и сувише кукавица њајили на месџима вођа. Видомор није био једини, а Вертег је сувише стар да би могао да види шта се све око њега ради. Поглед старога вође, некада оштар и проницљив, сада је једнако успевала да помути и она стара птичурина Судбовид, знао је Бран. Али његово није било да води политику већ да ратује. Е баш зато је поштовао војводу Дорјана.

Дорјан од Куле стекао је своју титулу на поштен начин. Не ласкањем, нити било каквом сплетком, не бакарним новчићима, прављеним у ковачницама Мајдана, не својом земљом и бројем сељана које је поседовао и могао да их натера да ратују за клан. Ништа од тога он није радио, ништа није ни имао. Сем своје части. Дорјан је звање стекао ратничким способностима. Своју малу утврду успео је, истим тим способностима, да претвори у важну тврђаву која је за дуги низ година била брана од Хорде, али и највернији савезник Рама. Кад год је Хорда нападала Рам у прошлости, Дорјан је био тај који је слао помоћ не чекајући да „мечка заигра пред његовим вратима”. Бран га је високо ценио и временом постао његов добар пријатељ, без обзира на сталешку разлику, за коју уосталом војвода никада није марио. „Радије ћу пити са тобом, брате, на попришту какве битке него у топлим одајама са осталим надобудним војводама, који ионако очима не могу да ме виде”, често је говорио. Није било много људи попут Дорјана, свакако не међу војводама.

Ни данас, када је иза густог дима чекало мноштво у црвено обучених непријатеља, спремних да једном заувек заврше са Рамом, Бран није био сам. План за одбрану сковали су заједно и мада је све висило о концу среће и добре воље богова, Бран није осећао страх, верујући у свога пријатеља.

План беше следећи...

Наиме, знајући да ће Рам бити први на удару, одавно су Вране мотриле на Хордин главни и најмоћнији гарнизон. Уходе су увек биле близу, мада истини за вољу, никада нису успевали да их убаце унутра. Од како је ратно стање било поново на снази, једна група непрестано је мотрила на покрете у великом Маљу, чекајући да се капије отворе и излију своју силу. Громоврат није био човек који много тактизира

и Вране су нестрпљиво очекивале његов потез. Када се то коначно десило, требало је брзо пренети поруку, претходно се уверивши у правац кретања непријатеља. Све је било као што су и предвиђали. Мноштво војника, углавном пешака, пре два дана прешло је преко широког шанца испред капија Маља. Хиљаду људи најмање, како је јавио гласник, предвођених самим заповедником Траилом, упутило се на север.

Бран је знао да има мало времена. Могао је да се одупире дугој опсади, али то није било паметно с обзиром на вести о ратној *срећи* која је задесила његов клан од почетка сукоба. Изолација није долазила у обзир. Одасвуд су стизале лоше вести – издајство Мајдана и околних крајева, константни упади стрвинара дуж целе територије Врана, а потом пад утврде на југу. Клан је био у расулу, процењивао је Бран. Оно што је неопходно јесте победа – брза и осветничка. Али до победе неће моћи сам. Као и увек, руку је понудио Дорјан.

Требало је мирно дочекати непријатеља, пуштајући га да прође територијом Врана без нападања, до пред саме зидине Рама. Капетан се постарао да његови људи последња два дана раде практично без одмора. На целој јужној страни ископани су широки ровови, дубоки и по два метра, што је било изузетно тешко по зими, која је смрзла земљу. Снег је топљен на ватрама и вода изливана унутар шанчева док се од њих нису направила језерца, на чијој би се површини хватала танка покорица леда, недовољна да издржи одраслог човека. Преко свега тога Бранови војници бацали су снег, тако да се издалека и није видело да се ради о залеђеним јамама. Све то беше на само педесетину метара од првих зидина. Ипак, он је добро знао да се његови непријатељи неће тако лако упецати у замку. Не, у томе му је била потребна помоћ.

Из Куле би војвода Дорјан требало да пошаље најмање три стотине својих коњаника и стотину стрелаца, који ће у одређеном тренутку ударити Хорду иза леђа. Бран је рачунао на самоувереност својих непријатеља која се темељила на њиховој бројности као и на „логичној” претпоставци да ће се свака утврда држати за себе у овом рату, па им стога, ни у сну, неће пасти на памет да могу бити

нападнути са леђа. Ако тај напад буде довољно муњевит и силан, уз то изведен коњицом по пешадији, нема сумње да ће унети панику у Хордине редове и потерати их ка ископаним шанцима. Они неће стићи да се прегрупишу, а Бран ће извести своју целокупну силу испред капије и црвени војници биће ухваћени у клешта између Дорјана и Брана, иако ће чак и тада имати више војника од њих двојице заједно. Дорјан је наговестио да ће успети да убеди чак и војводу Пизмара од Манасије да пошаље једну стотину коњаника за ову прилику, у шта је Бран искрено сумњао знајући њихове односе, али га је војвода уверавао да је добио гаранције.

Ако ти буде и Пизмарева војска, збрисаћемо Хоргу као од шале, допуштао је себи Бран ове веселе мисли и загонетно би се насмешио, што његов водник Брзотрк није разумео.

Велика је то жртва била војводе од Куле, знао је Бран. Слањем толико својих људи на бојно поље, испред туђе утврде, он би практично преполовио сопствену силу и наду за одбрану. Али ово је значило да се једном стратешки промишљеном акцијом може уништити највећа сила Хорде – војска Маља, а рат преокренути у своју корист. Без Маља, Хорда је ништа, то су сви знали. Таква мисао морала је бити неодољива за двојицу прекаљених ратника.

* * *

Капетана из мисли прену јак зов рога. Оно што га је на тренутак збунило било је то што се звук није огласио из правца димне завесе, одакле га је са нестрпљењем очекивао, већ са сасвим друге стране. Са воде. Још један дугачак и дубок, јекну тужно и отегнуто и он схвати да је послат са северне куле, која је гледала на Дунав. Стражар је јављао нешто. Бран се окренуо ка унутрашњим зидовима Рама да би погледом пронашао ко ће довикнути о чему се ради. Осетио је благи немир у стомаку, схватајући да је поприште догађања река. Био је толико самоуверен када је Дунав у питању да уопште није очекивао непријатељске бродове и често је помишљао да повуче људе са воде на копно, јер му је овде био потребан сваки борац. Да ли је могуће да је погрешио? Да ли је могуће да је Хорда изградила моћну речну флоту

која би могла озбиљно да се супротстави његовој? У то једноставно није могао да поверује. Ипак, стомак се озбиљно бунио.

– ШТА СЕ ДЕШАВА?! ГОВОРИТЕ, ПРОКЛЕТНИЦИ, ШТА СТЕ ВИДЕЛИ?! – раздрао се грленим гласом преко целог дворишта и глава својих војника, који су се окретали у правцу његове дреке, такође узбуњени сигналом са севера.

На осматрачници друге капије појавило се неколико војника и један довикну капетану:

– БРОД! БРОД СА СЕВЕРОЗАПАДА! ПРИБЛИЖАВА СЕ!

Бран се намрштио несигуран да је добро чуо свог војника.

– ШТА СИ РЕКАО? Брод... један брод? КОЛИКО ИХ ИМА, ПРОКЛЕТНИЧЕ? НЕ МУМЛАЈ, ТАКО ТИ БОГОВА! КОЛИКО БРОДОВА?!

– ЈЕДАН, КАПЕТАНЕ.

– Један? – неверицу на лицу му замени осмех, а онда опет груб кез. – ЈЕСТЕ ЛИ СИГУРНИ ДА ЈЕ САМО ЈЕДАН БРОД?

– ЈЕДАН БРОД... АЛИ ВЕЛИК – у гласу са друге стране беше неког страхопоштовања, које Бран није могао да објасни, а није му се ни допадало.

– Брзотрче! – викну капетан, као да водник није био тик поред њега.

– Заповедајте!

– Иди тамо и извиди ситуацију на реци, па се врати да ме известиш са чиме имамо посла, ово довикивање је бесмислено. Брзо!

– Одмах, капетане! – водник се устреми низ дрвене лестве, поново налазећи себи сврху, пошто је већ неко време био нем и смушен крај свога заповедника. Пријало му је да се што пре изгуби одатле.

Бран га је посматрао како се пробација кроз редове постројене војске, журећи ка старим зидинама. Онда се поново окренуо призору испред себе, одмахујући руком према северу, који му није постао ништа занимљивији. *Један брод, али велики*, размишљао је. Све је то само скретање пажње са онога што их чека иза густог дима. Један брод, ма како велики био, не може се супротставити његовој флоти брзих и наоружаних галија. Окружиће га и потопити за тили час. *Не*

знам шћа су ови црвени ђаволи смислили и какав ћо брод шаљу на нас, али нећу ћубићи време и заћрисићи њихову удицу, ћо је сићурно. Рам је имао и своје катапулте у старом граду, на две куле, које су гледале ка реци, па ако буде потребно, и они ће засути тај брод.

У том тренутку ратни рог се поново огласи, али овога пута са йраве стране. Браново срце закуца брже, а рука му инстинктивно подиже далекозор ка оку. И даље ништа није могао да види, али је осећао. За првим рогом, зачу се још неколико са различитих страна, а одмах потом и силна граја као громогласан поклич. Мноштво грла клицало је као једно, нешто понављајући, на моменте прекидана дубоким звуком рога. Бран је ослушкивао, сада када није могао да види. Заstraшујући хор јекну поново и он коначно разабра значење.

– ВРАНЕ!

Далеки глас једнога човека урлао је одмах затим, као да поставља питање.

– За когаааа?!!

– ЗА РААААМ!! ЗА ВРАНЕЕЕЕЕ!! ЗА КУЛУУУ!!